

LYKKENS FILOSOFI

Lykkens filosofi
Einar Øverenget
Aschehoug
2006

av Lise Storm Karlsen

«Hva skal til for å bli lykkelig? Er *du* lykkelig? Hva er egentlig lykke?» Dette er spørsmål Øverenget stiller seg i følge omslaget på boken; «Øverenget gir oss ulike definisjoner av lykke, inspirerer oss til å ta ansvar for egen lykke, og viser ikke minst hvordan vi selv kan bidra til å bli lykkelige».

Dette synes med andre ord å tilhøre både genren selvutvikling og filosofi, boken bør derfor både inspirere og informere. Hvordan løser han så dette? Øverenget gir først sin egen beskrivelse av filosofi:

Ordet filosofi kan nok bringe tankene hen til verdensfjerne tenkere med nesen vendt mot skyene, men filosofien handler ikke om å fortape seg i spørsmål større enn livet. Filosofien har livet som tema – livet slik vi lever det.

Han presiserer videre med en definisjon som synes å være i Heideggers ånd: «Jeg pleier å si at det er et systematisk forsøk på å forstå det man allerede kan, å legge merke til det man tar for gitt» (ss. 9-10). Dette kan også ligne litt på Arne Næss' prosjekt i boken «Livsfilosofi», som i følge Næss ikke er ment å være en fagfilosofisk bok med referanser og litteraturliste, men heller en bok som kan åpne opp for nye måter å betrakte sin tilværelse på – sett fra følelsenes ståsted. Men i motsetning til Øverenget sin beskrivelse av filosofi, avviser ikke Næss filosofien slik den tradisjonelt defineres – som en hyllest til fornuften. Han presiserer bare at dette ikke er tema i «livsfilosofien» hans. Øverenget gir til sammenligning en vel snever/ekskluderende og absolutt beskrivelse av hva filosofi dreier seg om – hvis dette fra hans side er ment å gjelde like generelt som det gis uttrykk for. På den annen side er det et poeng at filosofien *også* handler om livet og ikke kun om det

generelle, abstrakte eller universelle. Programomtalen for filosofi ved Universitetet i Oslo sier filosofi handler om refleksjon og utveksling av tanker med «klarhet, presisjon og analytiske evner». Det er en *måte* å reflektere på, uansett i hvilket felt. Det er en strukturering av tanken.

Med utgangspunkt i sin egen definisjon av filosofi, begynner Øverenget sin livs- og lykkeutforskning med Sokrates og hans oppfordring, «Erkjenn deg selv!» Filosofien gir ikke svar, påpeker Øverenget, men stiller spørsmål, slik at vi kan få øynene opp for det livet vi lever, og dermed kan ta stilling til hvordan vi bør leve. Her stusser jeg over *bør*. Denne boken har ikke normativitet som tema, den handler om den enkeltes liv, om hvordan vi *vil* leve og om å lytte innover. Jeg gjør her et poeng av dette fordi jeg mener filosofi dreier seg om presisjon i tanke og uttrykk; begrepene «bør» og «vil» gir ganske forskjellige assosiasjoner.

Når utgangspunkt i boken er Sokrates sitt, spør jeg meg: Vil Øverenget være en Sokratisk fødselshjelper? Dette innebærer i så fall en *dialog* hvor leseren *selv* skal forløse svarene, og denne strategien kommer klart fram i oppbyggingen av boken. Øverenget stiller mange spørsmål. Det blir rent ut overveldende til tider:

Lykke. Hva innebærer det? Hva finner vi når vi finner lykken? Hva søker vi når vi søker lykken? Hva skal jeg egentlig svare når noen spør meg om jeg er lykkelig? Kan jeg oppnå noe utover god helse, friske barn, god sex og god økonomi? Sikkert. Men er det viktigere? Er det noe annet et menneske kan oppnå som mer fortjener betegnelsen lykke?

Uten å komme med svar legger han videre ut om hva lykken *ikke* er. Noen hint om fokuset:

Det moderne mennesket er underveis. På vei til noe annet. Vi er ikke der vi vil være. Vi blir ikke fornøyde selv om vi har nok. Rike mennesker har for lite penger. Berømte mennesker for lite berømmelse, maktmennesker for lite makt. Og resten av oss har for lite av absolutt alt. Mette mennesker er stadig like sultne – om enn på en annen måte enn de som virkelig er sultne (s. 20-21).

Han ser også lykkebegrepet i forhold til ideen om tilfeldighet, flyktighet og skjebne: «Enkelte vil ha det til at tilværelsen er fullstendig urettferdig, og at lykke og ulykke rammer med en vilkårlighet som intet menneske kan begripe. Kanskje vi straffes for tidligere liv, eller for forgjengeres handlinger?» (s. 36) Lykkeprosjektet sett i disse perspektiver blir en håpløs og meningsløs beskjeftigelse.

Etter min mening, drøyer han for lenge ved fremstillingen av hva lykke ikke er. Meningen med dette er kanskje å pirre leserens refleksjonslyst i håp om at nysgjerrigheten driver leseren fremover i teksten, men den negative vinklingen svarer ikke til hva en venter seg av en bok om lykke. Fremstillingen oppleves uten oppbygging eller fremdrift; han gjentar seg selv og legger frem mye gammelt nytt uten overraskelser eller nytenkning. Men det positive kommer likevel i små hint underveis, og da som oftest som variasjoner over påstanden om at lykken er en innstilling til livet. Jeg kan være enig i dette, men det forblir kun overflatiske, løse påstander. Jeg leser meg gjennom store deler av boken uten å finne de filosofiske refleksjonene, uten at jeg får innfridd de forventningene som bokomslaget og Øverengets posisjon som filosof vekket i meg før jeg begynte å lese. En litt for tilfeldig struktur er med på å bygge opp min misnøye. Av og til tar han noen merkelige vendinger i teksten. Tanker om flaks virker unødvendige og malplasserte midt i refleksjonene om skjebne og ufrihet. Brått nevnes middelveien, og så handler det plutselig om frihet igjen. Det blir derfor både springende og gjentagende.

I tillegg opplever jeg første del av boken veldig desillusjonerende. De første 140 sidene er kun diagnose uten kur, og det topper seg med «Uværsskyene» fra side 97. Der snakkes det blant annet om hobbesiansk naturtilstand, kjedsomhet, pessimisme og desillusjonisme (Voltaire, Schopenhauer og Zapffe). Lyspunktet her er at filosofene nevnes i mer enn én setning, og lykkebegrepet undersøkes dermed mer i lys av disse tenkerne og mindre gjennom historier, egen synsing og erfaring.

Men – på side 140 – skjer det et skifte til en mer positiv beskrivelse av lykkebegrepet. Epiktets filosofi brukes her innledningsvis til å utdype dette: «Det er om å gjøre å være

Illustrasjon: Ragnhild Aamås

herre over sitt eget liv, helt uavhengig av hva omgivelsene påfører deg av nederlag, lidelse og sorg. Det er om å gjøre å skille mellom det du har makt til å gjøre noe med og det du ikke kan gjøre noe med». Dette poenget underbygges godt av Øverenget gjennom historien om hvordan psykiater Viktor Frankl taklet oppholdet i en av nazistenes konsentrasjonsleire – hvordan han en dag ble oppmerksom på det han kaller «den siste av de menneskelige frihetene», som blir karakterisert slik på side 145:

De kunne fornedre og torturere ham, de kunne la det skinnede gjennom at det når som helst kunne bli hans tur til å ende i gasskammeret – de kunne la ham forbli i den totale uvisshet om han kom til å leve i morgen eller ikke. Men de hadde fortsatt ikke fullstendig makt over ham. Han kunne fortsatt bestemme hvordan disse ytre omstendighetene – hvor forferdelige de enn måtte være – skulle påvirke ham.

Et annet poeng som fremmes er at ulykker ikke er ensbetydende med ulykke. Lykke kobles med andre ord sterkt til frihet, men ikke som en ytre bevegelsesfrihet. En rullestolbruker kan for eksempel ha en klarere forståelse av egen frihet enn en med «en lammende form for grenseløshet», fordi rullestolbrukeren «møter begrensninger som vekker frihetens mulighet». Frihet er med andre ord «en mulighet til å bestemme hvordan du ønsker å ha det innenfor dine rammer» (s. 138-139). Det handler om å være «sin egen autoritet» (s. 148), eller om «å få øye på seg selv» – om selvrespekt, identitet og om forholdet til seg selv og sine omgivelser (f.o.m. s.161).

Han har noen meget gode poenger og eksempler i sis-

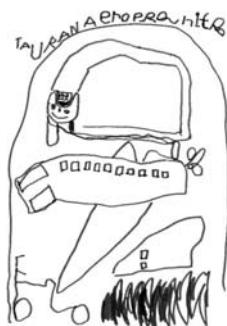
te del av boken, men dessverre blir poengene for mange over for få sider. Dette kunne virkelig ha fått større plass. Til tross for det positive skiftet, får jeg likevel aldri syn på noen «lykkekur» – noen konkrete grep jeg kan gjøre for å bli lykkeligere. Slik sett er det ikke bare de filosofiske refleksjonene som mangler, men boken er heller ikke i tråd med selvutviklingsgenren.

Det jeg opplever som positivt med boken er det lette språket, og anekdotene, som sannsynligvis vil være gjenkjennelige for mange. Og selv om refleksjonene rundt lykkebegrepet blir altfor overflatiske, springende og ufullstendige, så kan de nok oppleves som intuitive for mange. Så for de som ikke har reflektert noe særlig over «lykke» er

det godt mulig at Øverengets strategi fungerer, og gir rom for ettertanke og selvinnsett. Men Øverenget bringer oss ikke videre. Kildehenvisninger og litteraturliste mangler. Det er synd, for det kunne hjulpet leseren videre hvis en skulle komme til å bli nysgjerrig på filosofi etter å ha lest boken.

Kanskje er det «Filosofisk selvutvikling» Øverenget prøver seg på? Men fremstillingsmåten blir likevel så uryddig og overflatisk at både filosofien og selvutviklingen blir borte. Det blir en bok som ikke helt vet hvor den vil. Øverenget yter ikke filosofien rettferdighet ved å kalle dette prosjektet for filosofi!

LIKER DU Å TEGNE ELLER TA BILDER?

Trenger du et sted å få vist fram arbeidene dine?

Filosofisk supplement trenger både bilder og illustrasjoner.

Send oss en mail med skisser, bilder eller ideer på e-post:
filosofisk-supplement@ifikk.uio.no

Mer info finner du også på vår hjemmeside <http://foreninger.uio.no/filosofisk-supplement/>